

Hűség a néphez, tájhoz, röghöz

Balogh Edgár a nyár végén töltötte be 80. évét. Századunk gyermeke mindenestől. Bár tizenket esztendővel a millennium után született, az ezredév Magyarországból gyermekkora bőven kivette részét. Mindaz, ami azután történt akár a Monarchiával, akár a trianoni Magyarországgal, végső soron vele is megtörtént. Bámulatatosan egybeesnek az események. Balogh Edgár — kissé velünk együtt — már régóta visszafelé tekint. Joga van hozzá, a nyolc évtized feljogosítja arra, hogy tündödjék a megrett úron. Egy idő óta csak emékiratok jelennek meg tollából (Acéltűkór mélye, Hidverők Erdélyben, Hét próba, Szolgálatban, Férfimunka stb.). Úgy látom magam előtt a mindenkor kedves, barátságos „öreg urat”, mint a hajdani parasztot, aki aratás után megáll a mezsgyén, megtörli verejtékes homlokát, s végignézi a kereszteken. aratása eredményén. Igen, a kereszteken! S a metafora annál is inkább igazabb, mivel Balogh Edgár aratásának útját valóságos keresztek szegélyezik. A történelem fintora, hogy a szétesett Monarchiában még hazát sem talált, mert apja nem fizetett ebadót. Enyhe iróniával írta: „Az igazság azonban esetünkben az volt, hogy apám sohasem tartott kutyát. Így városi adót nem igazolhatott. S ezzel állampolgárságunk sorsa eldőlt. Hontalanok maradtunk egy bitang kutya nemléte miatt.” Mert ha történetesen ebadót fizetett volna Balogh Edgár apja, másként alakul sorsa és valószínűleg sok minden életében.

Temesváron, a Béga partján született K. u. k. tiszti gyermekeként, s 1910-ben helyezték át családját Pozsonyba. Ezek a „helyeztetések” peccselték meg sorsát. Trianon után a cseh demokrácia nem vállalta családját, s születési helye, valamint atyja származása alapján került Romániába (1935). Kereken felszáz esztendő óta Erdély lett szűkebb hazája, ahol — nyugodtan állíthatjuk: Méliusz halála óta doyen-ja az irodásadalomnak. Szavára azonban sokkal korábban fel kellett figyelni. Hihetetlen aktív lélek szorult ebbe a törékeny testbe. Mint cserkészfiú falukutatást végzett, s prágai egyetemista korában szervezni kezdte a Sarlómozgalmat. Erdélyben a MADOSZ-t, a Vásárhelyi Találkozót, a Magyar Népi Szövetséget hívta létre. Mint publicista, közíró, fáradhatatlanul agitált egyfajta szent cél és ügy érdekében, amit azonban a kor kegyetlen vástörvénye újra meg újra utópiává degradált.

Am lehet-e századunk Mórús Tamását látni a vaskosan realista Balogh Edgárban, vagy egyszerűen a történelem üzött csúfot vele? Mert Balogh Edgár, akinek hazája „A Szudétakiól a Fekete-tengerig” (1946) tart, lényegében a kossuthi gondolatot frissítette fel, a dunai népek konföderációját. Csakhogy ebben is realisabb volt a turini „álmodozónál”. Kossuth a dunai államok, ő a dunai népek, az autonóm, sértetlen nemzettestek szövetségében látta a jövő biztosítékát. Balogh Edgár a népek testvérisége jegyében képzeli el a „Duna-völgyi párbeszédet”. S ebben az a többlert, hogy nem csupán gazdasági és politikai konföderációról van szó, hanem népi egységről, miután a kérdések közböck a magyar, roman, szlav népek esetében. Már a Sarlósok sem államban, hanem népben gondolkodtak. S ez őszinte, szocialista álláspont, amely nem a határookra, az államrezonokra teszi a hangsúlyt, hanem a népekre, azok közösségére, amelyekben a múlt, a történelmi tudat, a haladó hagyomány feszítő kérdéseit a néprfront oldja meg.

Mindennek ellenére egész sur kezdeményezése ment füstbe. A Sarlót már csak az idősebb nemzedék emlegeti. ideológiájából alig tud, vagy ért valamit. A MADOSZ, a Vásárhelyi Találkozók — egészeség néprfront-kezdeményezések —, a Magyar Népi Szövetség sok mindennel egyetemben a múlté. Mintha az „agg trubadúr” a szelekre bizta volna hősi elégiáit, semmivé foszlottak a nagy energiával létrehívott mozgalmak.

Am Balogh Edgárt nem olyan fából faragták, hogy valaha is erőt vegyen rajta a csüggedés. Megrögzött optimista volt mindenkor. Mint azok a becsületes, elvű kommunisák, akik még a börtön celláinak vascsövein is a holnap morzejeleit kopogták ki. Konokul hisz a népek testvériségében, a kisebbség hid szerepében, s annak ellenére, hogy „valóságos exodus indult meg Magyarország felé” Erdélyből — amint Zöldi László írta az ÉS-ben — ő másfajta jövőt hirdet. „Szóra jelentkeztem, s megmondtam, hogy mi sa-ját anyanyelvünkön is hazafias szellemben szólunk, ez a szülőföldünk, s különben is alkotmányunk értelmében a nemzetiségek nyelve is a haza nyelve.” (Acéltűkór mélye. Kriticon. 1982.)

Ezért Balogh Edgár szó- és fogalomtára speciális. Elütő az átlagtól, még az erdélyi írókétől is. Ő „köz-író”, s „népszolgálatot” teljesít. Ő kisebbségi „írastudó”, a nemzetiségi kérdés „állandó szolgálatosa”. Benne állandósul a „helytállás, felelősség és váltakozás”. Ezt az egyéni etikumot emeli közösségi szintre és kinevezi egyfajta meleg baloghedgári humanizmussal. És ha már szava tettetett az „exodus”, vessük fel a kérdés, mit csinál ebben a helyzetben Balogh Edgár? Ő nemcsak marad, de keresi, kutatja a kivezető utat. A passzív rezisztencia nem az ő önkifejezési formája. Most válik élletté a hirdetett íge: bűség a néphez, tájhoz és rőghöz. Ez az igazi Balogh Edgár.

1983-ban látogattam meg a kolozsvári Rákóczi utcában Edgár bácsit. (Számomra „bácsi” marad, amíg élünk.) Egyik könyvét így dedikálta: „... eszméket egyenlítő kolozsvári gondolatcserénk alkalmából szeretettel...” Milyen eszmék kerülhettek terítékre egy rövid látogatás alkalmából dolgozószobájában? Többek között a Házsongárdi-temető ügye. A Házsongárdi-temető, amely némiképpen Erdély múltja. Mert Szenci Molnár Alberttől Kós Károlyig itt nyugszanak azok, akik Erdélyt európai szintre emelték. És most, mintha az „ehadó” históriája ismétlődne. Balogh Edgár pedig, aki már útjára bocsátotta az Irodalmi Lexikont, most egy „részletkérdésre” vetette magát. De vajon részletkérdés-e a Házsongárdi-temető ügye? Az aggastyán azon fáradozik, hogy a kisebbségi jogot kiterjesszék a temetőre is.

Biztos vagyok abban, hogy nem ez lesz az utolsó munkája.

Rédey Pál

Szakosított tábor a budapesti úttörőknek

A Budapesti Úttörő Szövetség és a TIT Budapesti Bizottsága szervezésében ez év nyarán másodszor került megrendezésre Tatán a szakosított úttörővezető-képző tábor a budapesti úttörők számára.

A táborban honismereti-helytörténeti, környezetvédelmi, számítástechnikai és néprajzi szakcsoportokban egész napos foglalkozások töltötték ki a táborozók idejét. A foglalkozásokat tanárok, muzeológusok, népművelők tartották a 20—25 fős csoportok számára. Legtöbbször a *környezetvédő* foglalkozásokra jelentkeztek, sokan jelentkeztek a számítógépes foglalkozásokra: kisebb csoportokban folyt a *helytörténet* és *néprajz* alapismereteinek megismertetése.

A szakfoglalkozások témái egy adott kis táj — Tata és környéke — természeti és kulturális arculatának bemutatására vonatkoztak, az iskolai foglalkozásoktól eltérően sok gyakorlattal és kísérlettel, film-, dia-, videófilm-, hangszalag- és hanglemez-illusztrációval kiegészítve. Az elméleti foglalkozásokhoz meghívott szaklektoroktól hallhattak elmélyült előadásokat: ezek többsége Tata és környéke természeti és kulturális értékeinek megismertetésére és környezetünk megőrzésére, aktív védelmére buzdították a hallgatókat.

A környezetvédők a levegő, a talaj és a víz szennyeződését vizsgálták, növényeket és gombákat figyeltek meg, egy délután madárlesre mentek, kirándulásuk alkalmával ismerkedtek meg a környék környezetvédelmi gondjaival, az ipari szennyezés ártalmaival. A reggeli séta alkalmával saját szemükkel láthatták a szennyezett tó vizében az elpusztult halak tetemeit: ennel maradandóbb figyelmeztetést nem is kaphattak!

A helytörténeti csoport a tatai vár történelmi próbálta feldolgozni, mégpedig úgy, hogy közben papírdobozok és gipsz segítségével felépítették a vár egykori modelljét. Az ajtók, ablakok, épületszárnyak kialakítása előtt mindig a helyszínen folytattak megfigyeléseket, és tanulmányozták a vár történeti irodalmát. Az egykori élet — háborúban és békében — megmozgatta valamennyiük fantáziáját, így bővítették történelmi ismereteiket.

A néprajzi foglalkozások keretében a pesti gyermekek számára a falusi-paraszti élet megismertetése látogatott célszerűnek. Az ősfoglalkozások, a feudalizmus kori parasztság életmódja, a kapitalizálódó falu és a fogyasztás előtérbe szorítása kapcsán megismerhették a paraszti kisipar és a népművészet kiemelkedő alkotásait és az egyszerű technikák megismertetésével a gyerekeket is munkába lehetett állítani. Néprajzi filmek, diavetítés, folklórányag bemutatása egészítette ki a foglalkozásokat; de a csoportot a két alkalommal megszervezett „néprajzi expedíció” varázsolta el igazán: az utolsó nésmélyi halással való beszélgetés valószínűleg felejthetetlen emlékké lesz. A szakőrök munkája egy közös kiállításban összegeződött: a munka dokumentumai, metszetek, rajzok, a vár modellje, a készített bábok, himes tojások, a gyermekek tervei és kivitelezése szerint esztétikusan elrendezve várták a látogatókat és diákújságírókat.

Az úttörőtáborok válságos idejüket élik. Az ott dolgozó pedagógusok kimerülnek az érkeztetés, az ügyelet, a sorakozók, a sport és a tábori rend fenntartásában és az unatkozó, tevékenység nélküli gyerekek fegyverkezésében. A tatai tábor tapasztalata az volt, hogy a *tevékenységekkel lekötött diákok napjai könnyebben és kellemesebben telnek, fejleményes problémákkal kevesebbet kell foglalkozni*, a kitűzött feladatok örömteli napokhoz juttatják őket, hiszen a táborok a környezet elszennyeződése miatt már nem tudják nyújtani a nyári fürdés, kirándulás és séták örömeit.

A táborban folyó tudományos-ismeretterjesztő munka zavartalan kialakításához a rendezőknek még további lépéseket kell tenniük: a humanizált és kulturális tábori élet feltétele az ott folyó munkának; a tábori élet módjait, stílusát hangolni kell a tudomány közvetítéséhez szükséges légkörhöz. Az eddig megtett lépések biztatóak: a táborban megforduló háromszáz gyerek közül száz ismeretek szerzésére fordította a Tatán töltött két hetet, műveltségben, a természet szeretetében és védelmében új szemléletre szert téve utazott haza.

Szacsay Éva

Ifjú várbarátok Budán

A Tárnok utcában, az általános iskola aulájában Buda visszavivására emlékeztető kiállítás látható. Az előcsarnokban sorakozó paravánokon egykori metszerek, színes képek, rajzpályázatra érkezett munkák mutatják be a 300 év előtti nagy eseményt. Kiállították Budán kívül a végvárakat, minareteket, dzsámikat is. Láthatók itt múzeumaink török kori kincsei, természetesen nem tárgyi valóságukban, csak színes reprókon.

Az iskolában, mintegy kiállítási megnyitóul, ünnepi rendezvényt tartottak. A színpadot a földszinti nagyterem azon oldalán építették fel, ahol a falat Berki Viola művészi mozaikképe, a török idők életét ábrázoló alkotás borítja. A műsorban szerepelt a Magyar Harsona Együttes, a Kamarás Együttes és az OKISZ Monteverdi kórusa. Az iskola néptáncklubja is fellépett; elhangzottak Zrínyi, Tinódi, Balassi költeményei. Végül a tanulók által írt és eljátszott, 300 év előtti csatajelenet következett. A történelmi hűségét a történelemtanár és a fiatal szerzők szorgos buvárkodása garantálta.

Mi indította az iskolát arra, hogy az országos rendezvényekkel nem versenyezve, de a sorozatba bekapcsolódva megcsinálja a kiállítást és emlékműsort, előkészítsék a történelmi vetélkedőt? Kérdésünkre Beck Ervin igazgató és helyettese Kardos Gyözőné elmondották, hogy a genius loci, a hely szelleme ezt szinte természetessé teszi. A nagy esemény színhelyén tanítanak, tanulnak a tanárok és diákok. Megmozdult az évfordulóra minden helyi politikai, társadalmi szervezet. A Hazafias Népfront kerületi bizottsága és a Budai Vár barátainak köre és a tantestület szinte egyszerre ugyanarra gondolt.

Közelebről két cél vezette a testületet. A megemlékezés minden részletét amolyan rendhagyó és a „valószínűl” hatékonyabb osztályfőnöki órának tekintik, amely szolgálja a nemes kötelezettség, a hazaszeretetre való nevelés megvalósítását diákjaik körében. Hogy ez a várakozás teljesült, arra jellemző, hogy a diákok ifjú várbarátok körének alapítását tervezik.

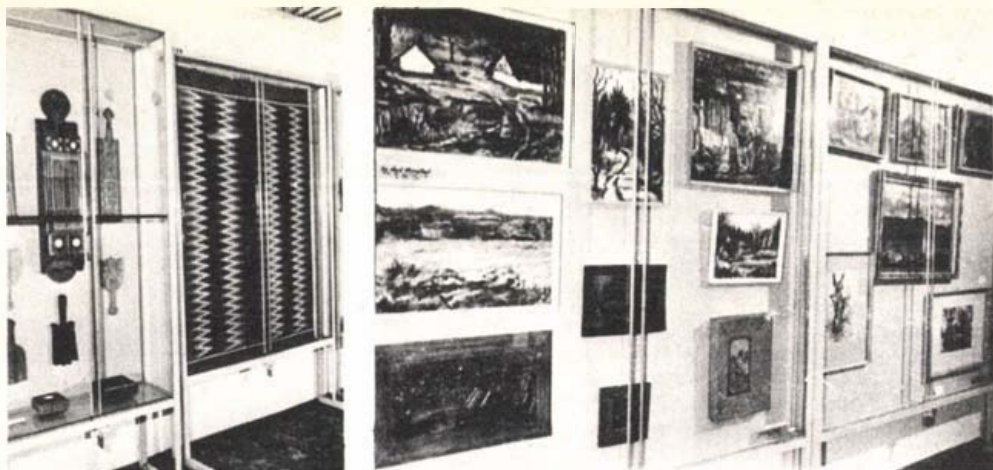
A másik cél az iskola nyitottságának előmozdítása volt. A kiállítás és a műsorral kapcsolatos anyagi szükségletek fedezése: paravánok kölcsönzése, emléktananyag, jelmezek stb. összegyűjtése megmozgatta a szülőket, a Budai Vár barátainak körét, helyi intézményeket. Mint ahogy műsoruk közönsége ezúttal nemcsak szülőkből, „nagytestvérekből” került ki, akik látni akarták gyerekeiket, testvéreiket, mint magyar vitézt, vagy török basát. Ott voltak szép számmal a várbarátok, a várbéli lokálpatrióták is.

Csorna Béla

Rendhagyó tárlat

A XIV. Kerületi Ingatlankezelő Vállalat Pétervárad utcai székházában szokatlan kép fogadja az ügyes-bajos dolgaikat intéző embereket. A földszinti előcsarnokban és az emeletek folyosóin szobrok, képek, farragások gazdag tárlata megálljt parancsol az állandó rohanásban. Rendhagyó és úttörő vállalkozás ez, hiszen az országban először itt láthatunk egy olyan állandó kiállítást, ahol élő művészek alkotásaival ismerkedhetünk. Dícséret illeti ezért az önzetlen támogatókat és az együttműködőket, a XIV. Kerületi Hazafias Népfront Népművészeti Baráti Körét, a XIV. és XVI. Kerületi Ingatlankezelő Vállalatot és a Budapesti Közlekedési Vállalatot.

A Hazafias Népfront XIV. Kerületi Bizottsága keretében működő Népművészeti Baráti Kör teljesen önjellegre támaszkodva, cvek óta szívós kitartással munkálkodik azért, hogy mind szélesebb körben megismeresse és népszerűsítse népi kultúránkat. Nem látványos tevékenység ez, hiszen szerény körülmények között, csendben dolgoznak azok az emberek, akik teljesen önzetlenül, a szabad idejüket áldozzák a közösségért, és arra törekszenek, hogy olyan emberekhez is megtalálják az utat, akik egyébként az egziszt-

(Harangozó Csaba felvételei)

tenciális küzdelmekben elfáradva nem tudnak vagy már nem is akarnak szebb, nemesebb dolgok iránt érdeklődni. Ez a baráti kör csendes, de következetes munkálkodásával lassan felhívta magára a figyelmet, ennek köszönhető, hogy a kerület több intézménye, vállalata — felismerve működésük jelentőségét — erkölcsileg támogatja őket.

A Népművészeti Baráti Kör műsoros estjein rendszeres bemutatkozási lehetőséget teremtett tagjainak és alkotásaiknak. Az anyagi terhek növekedésével azonban egyre nehezebb volt ezt így folytatni, ezért felmerült egy sokkal gazdaságosabb megoldás, az állandó kiállítás feltételeinek megteremtése. Az ötlet Harangozó József faragóművéstől származik, akit a baráti kör meg is bízott a szervezéssel. A tárlót olyan helyen akarták felállítani, ahol állandó portaszolgálat van, így nem kell külön gondoskodni a művészi alkotások őrzéséről. Mivel a XIV. Kerületi Ingatlankezelő Vállalat igazgatójának támogatását megnyerték ügyüknek, a választás a Pétervárad utcai székházra esett. A tárlókat a Budapesti Közlekedési Vállalat dolgozói készítették el társadalmi munkában, a tulajdonjogot fenntartva, kizárólag használatra átadva a Művészeti Tárlónak.

A Művészeti Tárló elnöke dr. Fodor István, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, alelnöke pedig Buczkó Imre festőművész. A kiállító művészeket egyéni kijelölés alapján hívták meg. A belépő tagok költség-hozzájárulás és tagdíj ellenében térítésmentesen életük végéig állíthatják ki alkotásaikat. A 41 zárható üvegtárlóban 64 művész munkásságával ismerkedhetünk meg: a földszinten és az első emeleten a képző- és iparművészek, a második és harmadik emeleten pedig a népművészek alkotásaival.

Az áldozatvállalásból mindhárom megállapodó fél kivette a részét, előnyeiből is egyformán részesülhetnek. A XIV. Kerületi IKV díjtalanul átengedte folyosóinak és előcsarnokának használatát a Művészeti Tárló alkotóművészeinek és folyamatosan gondoskodik a megfelelő környezetről. Ugyanakkor székháza különleges „dekorációval” gazdagodott, amelyet nemcsak az ott dolgozók, hanem a naponta megforduló nagyszámú ügyfél és a házasságkötő terem ünneplő közönsége is nagy tetszéssel fogadott. A tárlókat készítő BKV önzetlen segítségét a Népművészeti Baráti Kör és a Művészeti Tárló azzal viszonozza, hogy a vállalat kulturális intézményeivel együttműködve hozzájárul a dolgozók és a nyugdíjasok művelődési programjainak gazdagításához.

A Művészeti Tárló meghozta a várt sikert. A művészek körében is egyre nagyobb az érdeklődés, ami a lehetőségek további bővítéséhez vezet majd. A közösség erejére támaszkodva szeretnének rendszeresen kiállítási alkalmakat szervezni, ahol a Tárló tagjain kívül más művészek is bemutatkozhatnak. A megvalósítás a Kiállítói Közösség feladata lesz.

A Művészeti Tárló létrehozása bizonyítja, hogy lelkes, önzetlen emberekkel üttörő vállalkozásokat is sikerre lehet vinni. Elég nehéz múzeumokba csalogatni az embereket, ezért nagy jelentőségű ez a lehetőség, hogy hivatalos ügyeiket intézve, várakozás közben, díjtalanul gyönyörködhetnek a művészeti alkotásokban. Az is szokatlan jelenség, hogy egy „múzeumban” állíthassa ki alkotását a híres szobrász, festő, iparművész és népművész. Láthatunk itt különböző stílusirányzatokat képviselő szobrokat, olaj- és akvarellképeket, ugyanakkor gyönyörű szotéseket, mives faragásokat, népi kerámiákat, hangszereket — vagyis bepillanthatunk a mai magyar képző- és népművészetbe.

Zika Klára

A somorjai Honismereti Ház

A somorjai Honismereti Ház az udvar felől

A betakarítás eszközei

1976. október 10-én nyílt meg Somorján, (Samorin), a Felsőcsallóköz e réges-régi városkájában a Honismereti Ház. A meghívó szerint akkori védnökei a Csemadok városi szervezete és a Somorjai Városi Nemzeti Bizottság voltak. 13 helyiségben, 500 négyzetméternyi alapterületen láthatta a látogató azt a gyűjteményt, amely képet adott a város történetéről, munkaszorgalmi hagyományairól és néprajzi emlékeiről. Mindez ötezer munkóra eredményeképpen jött létre. Külön helyiségben kaptak helyet Somorja szülöttének, Tallós Prohászka István festőművésznek a képei, amelyeket hozzátartozói ajándékoztak a városnak.

Hogyan is keletkezett ez a honismereti gyűjtemény?

Az 1970-es évek elején született meg az elhatározás, mely szerint meg kell menteni a város (és később a környéke) pusztuló értékeit. (A Somorjai Múzeumról a Khin Antal centenárium kapcsán olvashatunk Vörösmarty Géza írásában a Honismeret 1984/4. számában.) Az értékmentő gyűjtést Csiba László tanár kezdte szorgalmazni, a gyűjtések terveit is ő készítette el. A Csemadok Honismereti Szakbizottsága ekkor kérvénnyel fordult a VNB tanácsához. Tanácsi határozat született: a tárgyi emlékek összegyűjtése hivatalos formát kapott.

A gyűjtemény alapját az iskolában addig felhalmozott tárgyak adták. Ehhez járultak a város szanálás alatt levő területéről származó tárgyak, amelyek főleg a céhes mesterségek emlékeit bemutató kiállítás alapjait jelentették.

Eleinte gondot okozott az összegyűjtött tárgyak elhelyezése. Főként azután, amikor az ösztönös, nagyon lelkes gyűjtőmunka kiterjedt a környék falvaira (Gútor, Csölösztő, Doborgaz, Vajka, Tejfalu, Bacsfa és Nagyszarva) is. Több, átmeneti megoldás után a raktározás és a kiállítási anyag végleges elhelyezése akkor oldódott meg, amikor sikerült állami pénzből megvásárolni a Pozsony—Komáromi főútvonal mellett található, 1918—1920 között épült házat, amely eredetileg egy jómódú gazdáé volt és a célnak kitűnően megfelelt.

A munka (szakmai szempontból) helyes mederbe terelése miatt Végh László felkérte dr. Bárh Jánost, a Kalocsai Múzeum igazgatóját, hogy segítse az amatőr néprajzosok munkáját. A szemlék és az előzetes rendszerezés alapján Bárh János felhívta a figyelmünket arra, amit még keresni, gyűjteni kell. Több alkalommal (kb. egy hónapot) töltött Somorján.

Érdekes megemlíteni azt az óriási lelkesedést, amely a helybéli lakosokat erre a közérdekű munkálkodásra sarkallta. Presinszky Lajos vezetésével egy-egy hétvégi alkalommal 25-30 mondhatnánk „megszállott” ember gyűjtött, tisztította és konzerválta a paraszti és a városi élet már-már elfeledett tárgyi emlékeit.

A Honismereti Háznak a megnyitást követő öt esztendő alatt kilenc vezetője volt. Az addig a VNB-hez tartozó intézményt módszertanilag a dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeum irányította, a béralapot pedig a Járasi Művelődési Központ adta. Sorsa jogi szempontból 1982-ben rendeződött, azóta a Csallóközi Múzeum somorjai Honismereti Háza lett. Az eredeti kiállító terek és helyiségek 1983-ban egy 20 x 8 méter alapterületű pajtával bővültek, amely részben a kiállítás, részben pedig a raktározás céljait szolgálja. Az

elmúlt három esztendőben időszaki tárlatoknak is helyt adott a Honismereti Ház. A szlovákiai amatőr művészek (festőművészek, fotóművészek, iparművészek, fazekasok) csaknem tíz kiállítását láthattuk már.

Nagy László Endre — az aranyosás (aranyászás) szakértője és kutatója — ötlete nyomán és segítségével 1983-ban nyitott meg az aranyosást, mint régi csallóközi foglalkozást bemutató állandó kiállítás.

A Csemadok-kal továbbra is jó a Honismereti Ház kapcsolata. Immár hagyomány, hogy a Csemadok művelődési klubja egy-egy szabadtéri előadással egybekötve itt tartja rendszeres évadzáró összejöveteleit. Egy ilyen alkalommal emlékeztek meg (1984-ben) Khin Antal, a Csallóköz jeles néprajzi és történeti kutatójának századik születésnapjáról.

A Honismereti Házban rendszeresen tartanak az alapiskolával karöltve történelem és honismereti órákat. A Múzeumi Világhét rendezvénysorozatában volt itt fafaragó- és csoportos gyermekjáték-délután, valamint beszélgetés a dunai falások gygyor nehéz mesterségéről.

A Ház átadása óta csoportos, tömeges gyűjtés nem történt, de az egyéni adományozások útján bővült az anyag. Jelenleg a város történeti dokumentumainak (írással és fényképanyagának) felkutatása és feldolgozása folyik, ami a főállású vezető munkája. Egy „mini-skanden” létesítést is tervezik, ahol a hagyományos csallóközi paraszttudart, szérűt stb. tartozékaival együtt szeretnék bemutatni az arra járó érdeklődőknek.

Dr. Szamák Mihály

Az aprófalvak és a falusi turizmus

Ízig-veéig honismereti témával foglalkozott szeptemberi rendezvényén a Magyar Agrártudományi Egyesület Falufelújítási Bizottsága és az Építőipari Tudományos Egyesület Faluépítési Bizottsága. Nógrád megyei tanácskozásukon arra keresték a választ, hogy a falusi turizmus különböző formái miként segíthetnének az eddigi hibás „településfejlesztési” politika következtében csökkenő népességű kis-, apró- és törpefalvak helyzetén. A tanácskozás résztvevői délelőtt meglátogatták a Galga völgyének néhány települését, s részletesebben megismerkedtek Cserhátsurány, Hercecsény, Alsótold és Garáb községek helyzetével. Gárgyánné Horváth Veronika — a VÁTI munkatársa — tájékoztatásából egyértelműen kitűnt, hogy a közigazgatástól, termelőszövetkezeti központtól, iskolától, orvostól megfosztott, központilag „szerepkör nélkülivé” degradált településeken rohamosan csökken a lakosság, pedig az intézkedéseket megelőzően néhány falu lakossága komoly erőfeszítéseket tett létszükségleti intézményeinek megőrzésére, de ezeket csak ritkán koszorúzza siker.

Pásztón a tanácskozás résztvevői megtekintették a város műemlékeit, és Faludi Sándor igazgató bemutatta a Művelődési Otthon új kezdeményezését, a Kaszinót, amely a város és vidéke igényesebb rétegeinek kíván lehetőséget nyújtani kulturált és tartalmas szórakozásra.

A délutáni tanácskozást Fekete Atila tanácselnök nyitotta meg. Hangsúlyozta, hogy Pásztón az utóbbi esztendőknél nőtt a munkahelyek száma, ezért csökkent az elingázás mértéke. Szavaiból az is kiderült, hogy a jelenlegi „településfejlesztési” gyakorlat szerint még mindig kirívó aránytalanságok vannak a városban és a falvakon élő lakosság között aszerint, hogy mennyit kapnak a költségvetési forrásokból.

A tanácskozáson szó esett arról, hogy 1945 előtt a falusi turizmus adta az összes üdülés 35-40%-át, azóta azonban az üzemi és a szakszervezeti üdülés elterjedésével ez az üdülési forma szinte teljesen visszamaradt, és nincs is meg buzza a szükséges intézményrendszer. A falusi turizmus előtt álló akadályok jelenleg egy olyan — reméljük nem bővös — kört alkotnak, amelyből nehéz kitörni. A megfelelő intézményi szervezet hiányában csekély a falusiak fogadókészsége, s a megfelelő propaganda hiányában csekély az érdeklődés is. De van ezen kívül számos más gond is. Akadályozza a falusi turizmus elterjedését a jelenlegi adózási rendszer; nehezíti a helyzetet, hogy éppen az aprófalvak lakossága a legszegényebb, emiatt nem tudja megfelelően berendezni házat, portáját. Az idegenforgalmi Hivatal sem érdekelt a viszonylag kis forgalmat jelentő és csekély haszonnal kecsegtető falusi turizmus szervezésében, támogatásában.

Elhangzottak azonban pozitív javaslatok, követendő példák is. Elsősorban a szomszédos Ausztriából érkezett Dora Schaffhuber részéről, aki egy olyan, Grácban működő intézménnyel dolgozik, ahol a falusi háztartásoknak nyújtott szaktanácsadással foglalkoznak. Elmondta, hogy a Stájer tartományban különösen a hegyvidéki — nálunk úgy mondják: kedvezőtlen adottságú — területeken fordítanak nagy figyelmet a falusi turizmus népességmegtő szerepének elősegítésére. Az a parasztcsalád, aki vendégfogadásra alkalmasa akarja tenni házat, jelentős állami támogatást kap az átépítéshez, de csak akkor, ha a háziasszony elvegez egy tanfolyamot, amelyen az idegenforgalommal kapcsolatos tudnivalókra készítik fel.

De hallottunk eredményes kezdeményezésről a Csongrád megyei tanyák idegenforgalmi hasznosításáról, valamint jó ötletet a üdülőszövetkezetek szervezésével kapcsolatban tapasztalatokról. Sajnos, azonban annak a hozzászólónak volt végül is igaza, aki arról beszélt, hogy a különféle bizottságokban

akármennyit beszélhetnek a kiteleplések népességmegtartó képességének megtartásáról, ha a központi intézkedések (körzetesítések, fejlesztési források elosztása során érvényesülő diszkrimináció, a falusi kereskedelem számos ellenmondása, valamint a jelenlegi adózási rendszer) továbbra is az aprófalvak elnéptelenedését segítik elő. A központi szándéknak kell tehát elsősorban megváltoznia, ennek a változásnak kell intézkedésekben megnyilvánulnia, s csak azután várható számottevő változás a kiteleplések helyzetében. Az előnyös változások bonyolult folyamatában azután jelentős szerepet kaphat a helyesen értelmezett és a szükséges intézményi rendszerrel megalapozott falusi turizmus, amely komolyan támaszkodhat majd a honismereti mozgalom szülőföldjük iránt elkötelezett munkásaira.

Halász Péter

Táncház és kirakodóvásár

Az idei Táncháztalálkozó és Népművészeti kirakodóvásár — szinte alig hisszük — már az ötödik volt. Nemrég ringattuk a bölcsőjét, örültünk megszületésének. Mára pedig már túl vagyunk a kezdeti nehézségeken, az útkeresésen. Kialakult egy olyan forma, mely talán a legtöbbször tetszik. A rendező az idén a Közművelődési Információs Intézet volt. A Budapest Sportszarnok óriási területe zsúfolásig megtelt. Igazán változatos programból válogathattak az ideérkezők. Nézzük sorra, mit is lehetett látni — hallani a különböző szintereken!

A nyitás — karneváli felvonulás volt, Stoller Antal koreográfus rendezésében. Bemutkoztak a részt vevő táncosok és zenészek. Ezután 10-től 17 óráig Lelkes Lajos nagyszerű rendezői munkájának köszönhetően a különféle vidékek jellegzetes táncos népszokásai elevenedtek meg, természetesen a közönség bevonásával. Ez egyben verseny is volt, a koreográfusi dívjárat a zsűritől végül is Zsuráfszky Zoltán kapta meg. Láthatuk a dunántúli Farsangszítrót, a palóc Dudabált, a mezőföldi Batyuháit, a Sváb-bált, a szeki Mulatságot. Az amatőr együttesek által bemutatott hangulatos táncrészletek után a közönség is bekapcsolódhatott a mulatságba és a táncraülésbe.

Ezalatt folyamatosan működött az Archiv Mozi is. A Közművelődési Információs Intézet videofelvételi és a Néprajzi Múzeum filmjei az elmélyült zene- és táncbarátokat, a csemegék kedvelőit vonzották. Láthatunk táncról, kismesterségekről és szokásokról szóló néma- és hangosfilmeket. A három kamarateremben Birinyi József szerkesztésében pergett a műsor. Az egyik helyen dalokat tanítottak legnevesebb énekesünk. A másik két helyiségben együttesek és szolisták mutatkoztak be. A kezdő, tanuló zenészekről (mint pl. az óbudai zeneciskolások) egészen a hivatásos zenészekig (pl. a Sebő-cgyüttes) sokan megfordultak. A házigazda szerepét felváltva Balogh Sándor, Birinyi József, Budai Ilona és Fehér Anikó látták el.

Amíg a felnőttek a kirakodóvásárral bolyongtak, vagy a különféle programokon vettek részt, addig a gyerekek sem unatkoztak. Külön terem állt rendelkezésükre, mely mintegy gyermekmegőrző is lehetett. A kicsik tanulhattak itt táncokat, kézműves foglalkozásokon vehettek részt, vagy gyönyörködhetek a táncosok műsoraiban. Este hétkor kezdődött a gála. Jelszava ez volt (s ebben minden benne van): Énekeljünk együtt! Itt vetük észre a legnagyobb változást az előző találkozókhoz képest. Nem együttesek vetélkedését, hanem nagy közös zenélést lártunk hallottunk. A „fesztiválzenekar” vezető együttesünk tagjaiból alakult. Az énekes szolista a nemrég felfedezett kiváló énekes, Berecz András volt. Kiűnő ötletként a Pátria táncgyűttes női tagjai működtek közre. Énekeltek és a zenészek körül egyszerű táncot ropkát. A gála szerkesztői ifj. Csóori Sándor és Porteleki László voltak. Nyolc órakor kezdődött a bál, amelyet Papp Imre rendezett. A közös éneklés után jölesett a tánc. Nagyszerűen, jó ritmusban követték egymást a táncrendek.

A találkozó fő erénye arányosságában, pergő, szervezett lefolyásában rejlett. Nem bánta meg senki, aki eljött!

Fehér Anikó

Művelődési tábor a losonci járásban

Hosszas előkészítő munka után került sor Abroncsoson (Obručná) a losonci járás első művelődési táborára. A járás nem rendelkezik gazdag hagyományokkal az ilyen rendezvények szervezésében. Így elmondható az, hogy a létrejötté áttörést jelenthet a járás kulturális életében.

A tábor szervezői — a Csemadok losonci járási Bizottsága, a losonci Korunk Ifjúsági Klub, a fuleki (Filakovo), a Nógrádi Sándor Művelődési Klub, valamint a fuleki KOVOSMALT n. v. SZISZ szervezete és a MIER n. v. Szakszervezeti Bizottsága — igyekeztek olyan körülményeket teremteni és olyan műsort összeállítani, amely emlékezetes marad a táborozás résztvevőinek. Ezt a célt a kezdeteket jellemző hibákat leszámítva lényegében sikerült is elérniük.

A múlt század közepére röpítette vissza hallgatóságát Katona Tamás történész, a táborozást nyitó

Előadás a somoskői várban, Katona Tamás és Krúdy Gyula

előadásán. Milyen hatással voltak a forradalmi események Nógrád megyére, milyenek voltak a következményei? — ezek jelentették a fő témaköröket. A lenyűgözően érdekes előadásmód, a felelevenített történelmi epizódok magukkal ragadták a táborozók figyelmét. Az előadásban elmondottakat Bősörményi István tanár rövid diavetítéssel egészítette ki, s a még meglévő történelmi emlékek közül mutatott be néhányat.

A környék leghíresebb természeti képződménye a somoskői vár alatt levő bazaltömlés, de sok érdekességet rejt magában a vár is. Főleg akkor, ha annak történelméről, a régmúltban betöltött szerepéről szakavatott történészekről, régészekről hallhatnak előadást a látogatók. A másik nap délelőttjén a táborozók ezeket a nevezetességeket tekintették meg dr. Krúdy Gábor, a területi Műemlékvédelmi Hivatal igazgatójának a vezetésével, aki egyben a várban folyó restaurálási munkálatokat is vezeti. A várban erről és a további tervekről számolt be, majd Pálmány Béla történész a vár múltjáról és a környező várakhoz fűződő kapcsolatáról tartott érdekes előadást.

Várakozás előzte meg, s a táborozás legnagyobb élményét adta a budapesti Vakok Szövetsége mellett működő Landini zenekar fellépése. Felvidéki táncok, lengyel táncok, lakodalmas dalok, Balassi Bálint énekelt versei, az apponyi gyűjtemény magyar táncai szerepeltek többek között műsorukban. A többszöri hosszan tartó vastaps, a közös éneklés a zenekar tagjainak látható öröme, a közönség meghatódottsága jellemezte a műsor alatt kialakult hangulatot.

Bajcsy-Zsilinszky Endre politikus, publicista, a II. világháború jeles antifasiszta harcosa. Születése 100. évfordulójának tiszteletére a járásban már többször fellépett Forrás-kör emlékezett rá, fel-felvillantva életének epizódjait, hatását környezetére, kortársainak véleményét róla. A műsort tábornüz követte hajnalig tartó táncházzal, Ádám Lajos rimaszombati (Rimavská Sobota) tánctanár vezetésével és a fülek-püspöki Palóc néptáncgyűttes közreműködésével.

A tábor helyszíne, Abroncsos-puszta 1944-ben jelentős partizánharcok színhelye volt. Vezetője a füleki születésű Nógrádi Sándor, aki a későbbiek folyamán is aktív politikai tevékenységet fejtett ki. A harcok tiszteletére emelt emlékmű megkoszorúzásával kezdődött a tábor zárónapja. A füleki férfi énekkar dalainak elhangzása után a ragyolci (Radzovce) helyi nemzeti bizottság képviselője emlékezett a környéken lezajlott eseményekre. Ezt követően Liszkay Zsuzsa iparművész a csuhézés és a rojtkötés alapjaira tanította az érdeklődőket, Marosi Júlia pedig erdélyi történeteket mesélt, és népdalokat énekelt. Molnár Zsigmond, a füleki amatőr hegedűkészítő a hegedű készítését mutatta be.

Puntigán József

Zsuffa Tibor (1911—1985)

Elhunytának híre késve jutott el hozzám. Munkássága, személyisége így is megkívánja, hogy megemlékezzünk róla.

A Magyar Nemzeti Múzeum felügyelete alatt álló monoki Kossuth emlékmúzeumot 1956. augusztus 22-től vezette. Miközben a Kossuth relikviák gyűjtése mellett 107 tanulmányt, cikket, tudósítást publikált. Elsőként közölte a Néprajzi Múzeum Adattárának "Értesítőjében" 1963-ban a monoki „likas fa” szakszerű leírását rajzillusztrációival. Falunk 10 éve című pályamunkáját 1955-ben, Monok község néprajzi adottságai c. pályaművét 1958-ban, Monok Kossuth szülőfaluja c. monográfiáját 1959-ben írta. A dokumentumok gyűjtése mellett két változatban vezette a község krónikáját. Egyiket jegyzőkönyvek, jelentések alapján; másikat személyes tapasztalatai, megítélése szerint. 1972-ben jelent meg Vezető a monoki Kossuth Múzeum kiállításához c. tárlatvezetője. Mindig segítőkész szakember volt, aki a hozzáfordulókat soha el nem utasította. A miskolci könyvgyűjtők miniatűr Kossuth-könyvét is lektorálta. A Monok község útikalauza kéziratban maradt.

Jó tartású, Kossuth-kultusz szolgálatának élő egyéniség, aki hallatlan pontossággal fáradhatatlanul levelezett, publikált. Fővárosunkban született. Elemi iskoláit Cegléden, a gimnázium egy részét Kecskeméten végezte, majd Sárospatakon érettségizett, végig jelesen. Teológiát, majd tanítóképzőt végzett Sárospatakon. 1939—1941-ig ref. tanító és segédlelkész Tarpán. 1952-ben került Monokra tanítónak. 1967-től 1971. évi nyugdíjazásáig igazgató az általános iskolában. 1960-ban Szocialista Kultúráért kitüntetésben részesítették.

Ez év májusában lett volna 75 éves, de már múlt év december 13-án meghalt. Élete, munkássága példaképpül szolgálhat. Emlékét megőrizzük!

Németh Pál

A BORSOD-ABAUJ-ZEMPLEN MEGYÉBEN FOLYÓ HONISMERETI MUNKÁVAL

foglalkozott a megyéből elszármazottak baráti köre szeptemberi ülésén a fővárosban. Dr. Kováts Dániel, a megyei honismereti bizottság elnöke tájékoztatta a kör tagjait a megyében folyó rendkívül sokrétű honismereti munkáról. A feltételekről szólva elmondta többek között, hogy a megyei tanács évente százezer forintos honismereti alapot hoz létre, amelyből pályázat útján részesülhetnek a különféle szervezetek kiadványok megjelentetésére, rendezvények, táborok tartására és más, a mozgalom érdekeit szolgáló akciókra. A honismereti munka hatékonyságának egyik fontos feltétele a közgyűjtemények és a mozgalom jó kapcsolata, eredményességét pedig jól mutatja, hogy mintegy negyven rendszeresen működő honismereti közösség (szakkör) tevékenykedik a megyében.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében folyó honismereti munka megbecsülését jelenti, hogy 1987-re ők kaptak megbízást a XV. Honismereti Akadémia megrendezésére, amelyre a történelmi levegőjű Sárospatak városában kerül majd sor.

(H. P.)